

Вікторія Жигір, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри професійної педагогіки та методики професійного навчання
Бердянського державного педагогічного університету

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПЕДАГОГІКИ, ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті розглядаються методологічні, наукові, організаційні і методичні основи формування професійних знань майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки у ВНЗ до педагогічної діяльності у процесі вивчення професійної педагогіки.

Ключові слова: освіта, навчання, менеджери, педагогіка, управління, розвиток, технологія, система, процес, планування, кадри, студенти.

В статье рассматриваются методологические, научные, организационные и методические основы формирования профессиональных знаний будущих менеджеров в процессе профессиональной подготовки в ВУЗе к педагогической деятельности в процессе изучения профессиональной педагогики.

Ключевые слова: образование, учеба, менеджеры, педагогика, управление, развитие, технология, система, процесс, планирование, кадры, студенты.

In the article methodological, scientific, organizational and methodical bases of forming of professional knowledge of future managers are examined in the process of professional preparation in INSTITUTE of higher to pedagogical activity in the process of study of professional pedagogics.

Key words: education, studies, managers, pedagogics, management, development, technology, system, process, planning, shots, students.

Постановка проблеми. Розвиток професійної педагогіки, її предмет і проблеми розглядаються з розвитком педагогічної науки, котра супроводжується процесом диференціації.

Диференціація наук виражається в тім, що розділи вже існуючих наук стають самостійними, розвиваються і за масштабами досліджень найчастіше випереджають вихідні науки.

Якщо на початку становлення педагогіка була пов'язана переважно із системою початкової освіти, то надалі у зв'язку із переходом до обов'язкової загальної середньої освіти виникла потреба у шкільній, віковій педагогіці, загальній дидактиці, теорії виховання, теорії управління навчальним закладом. З розвитком професійно-технічної та вищої освіти – потреба у педагогіці, що розглядає проблеми професійної освіти. Диференціація педагогіки також виявилася у розвитку методик викладання окремих дисциплін, причиною чого став розвиток відповідних наук (математики, історії, фізики та ін.).

Аналіз останніх публікацій. Розвитку та становлення професійної освіти менеджерів в галузі промисловості надається належна увага, у світ виходить значна кількість навчальної літератури підручників та посібників авторів: Б.М. Андрушків, О.Є. Кузьмін [1], О.І. Вишневський [5], М.В. Вачевський, В.М. Мадзігон, Н.М. Примаченко [2], М.В. Єрмошенко, С.А. Єрохін, О.А. Стороженко [6], І. Лікарчук [12], С.М. Ніколаєнко [13], М.П. Пантюк, Т.І. Пантюк

[14], Н.М. Примаченко [15], Н. Коломінський [11], Я.Г. Камінецький [10], та інші автори, проте залишається невизначеним питання дослідження диференціації педагогіки, особливості становлення й розвитку професійної педагогіки, включаючи також підготовку учнів професійно-технічної освіти до сучасних умов маркетингової діяльності на підприємствах [3].

Мета статті. Розкрити важливе завдання, є в тому, щоб створити психолого-педагогічні передумови формування активних, конкурентоздатних, ініціативних менеджерів, спроможних до продуктивної діяльності в закладах освіти різного рівня і акредитації (початкова школа, загальноосвітня, професійно-технічне училище, коледж, ВНЗ, академія) вивчення менеджменту та підготовки менеджерів до діяльності у галузі освіти.

Виклад основного матеріалу. Слід відзначити, що педагогіка – це наука, яка вивчає і ставить собі за мету удосконалити процеси навчання, виховання та розвитку людини. Особливістю педагогіки є те, що вона не є наукою самодостатньою, зосередженою на собі самій, як це характерно для інших наук – природознавчих чи гуманітарних. Так само як і медицина, агрономія, юриспруденція чи наука управління, педагогіка спрямовує свої зусилля на покращення потрібної для суспільства форми діяльності, як відзначає відомий вчений професор О. Вишневський [5].

Особливість професійної педагогіки полягає в

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПЕДАГОГІКИ, ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

тому, що вона розглядається як галузь міждисциплінарних наукових знань досить широкого діапазону. Вона не зводиться до підготовки цілком конкретного фахівця з певної професії чи спеціальності. Ідеї, методи і прийоми професійної педагогіки використовуються на всіх рівнях неперервної професійної освіти і її основна мета формувати відповідний рівень якості освіти та формування у майбутніх випускників високих професійних компетентностей, як відзначає М. Вачевський [4]. Ця особливість зумовлена процесом становлення та розвитку професіонала фахівця відповідної галузі діяльності на ринку праці, а нинішніх умовах гострої конкуренції за відповідними рівнями:

- **елементарної і функціональної грамотності** – коли на доступному, мінімально необхідному рівні формуються первісні знання, уміння і навички, світоглядні й поведінкові якості особистості, необхідні для наступної освіти;

- **загальної освіти** – коли здобуваються необхідні й достатні знання про навколишній світ, загальні способи діяльності, спрямовані на одержання і перетворення тих або інших об'єктів дійсності;

- **професійної компетентності** – пов'язаної з формуванням професійно значимих якостей особистості, котрі дозволяють найбільш повно реалізуватися в конкретних умовах трудової діяльності;

- **культури особистості** – коли освоюються не лише матеріальні і духовні цінності, накопичені попередніми поколіннями, але й з'являється здатність адекватно оцінювати свою особисту участь у розвитку суспільства і цивілізації в цілому;

- **індивідуального менталітету особистості** – стійких основ світосприйняття і світогляду, поведінки, що додають особистості властивість унікальної неповторності, здатності до всебічної самореалізації.

Таким чином, **предметом професійної педагогіки** виступає процес формування професійно значимих якостей особистості фахівця та специфічних особливостей професійної освіти, яка за визначенням С. Ніколаєнка – сьогодні освіта – один із визначальних чинників відтворення інтелектуальних і продуктивних сил суспільства, розвитку духовної культури українського народу, запорука майбутніх успіхів у зміцненні й утвердженні авторитету України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави. Це є одним із пріоритетів, визначених проектом програми діяльності уряду “Конкурентна Україна” та проголошена на

підсумковому саміті Групи восьми в Санкт-Петербурзі “Освіта для інноваційних суспільств у ХХІ столітті” [13]. Головним питанням яке висувалося на саміті – це підвищення якості освіти, а якість – це підвищення професійних компетентностей випускника навчального закладу, який отримує відповідні теоретичні і практичні знання та вміння, які використовуються на ринку праці в суспільній діяльності відповідним фахівцем.

Особистість фахівця – це освічена, професійно-компетентна людина з високим рівнем загальної і професійної культури, інтелектуального розвитку, конкурентоздатна до активної професійної і соціальної діяльності, як відзначає І. Ромащенко, що у нинішніх умовах якості і конкурентоспроможності випускника навчального закладу розглядається у двох аспектах:

професійному – професійна підготовка у навчальних закладах ПТУ, коледжах, ВНЗ повинна ґрунтуватися на загальноприйнятих постулатах: гуманізації підготовки працівника і громадянина, всебічного розвитку особистості, інтеграції науки, технології і змісту навчання, мобільності, впевненості, креативності, вміння творчо мислити на основі використання об'єктів інтелектуальної власності. А це передбачає, як мінімум дотримання таких умов: бажання викладача, учителя реагувати на нові вимоги суспільства сучасної ринкової економіки до рівня професійної компетентності випускника навчального закладу, його готовності до використання нових підходів у навчанні та сприяти нововведенням [16].

Особистісні орієнтації – що набула в освіті широкого визнання. Один із підходів ґрунтується на тому, що особистість слід розглядати як “здатність людини бути автономним носієм культури”, де культуру розуміють як багатоскладову, що складається із різних культур (етнічної, художньої, матеріальної, професійної, маркетингової). Кожна складова, яка є особливою культурою, має поєднуватися з розвитком як всезагальної культури, так з втіленням культури в індивід, відзначає Л. Сліпчишин [17].

Вартує уваги робота Н. Примаченко “Маркетингова культура в підприємстві”, в якій автор всебічно розкриває маркетингову культуру через такі структурні елементи, моральними цінностями: ввічливість, добродійність, авторитет, вдячність, довіра, обов'язок, відповідальність, взаємодопомога, дружба, солідарність, справедливість, доброзичливість, вимогливість, вірність, чесність, співчуття, повага, гуманізм,

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПЕДАГОГІКИ, ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

любов, працелюбність, гордість, сором, совість, гідність, принциповість, добросовісність, правдивість, щирість, простота, делікатність, тактовність, скромність, точність, і порядність. Саме такі якості особистості повинні виховувати професійна педагогіка у процесі безперервної освіти. Вона повинна формувати у молоді високоморальні якості майбутнього підприємця – маркетолога з високими професійними компетентностями, позбавленого негативних рис, що можуть проявлятися у взаємодії аморальних або на основі регресивних, занепалих форм у сфері моралі – це зокрема: невдячність, агресивність, хвалькуватість, безпринциповість, підступність, бундючність, грубість, жорстокість, заздрість, злобність, улесливість, зрадництво, мстивість, нахабство, несправедливість, нетерпимість, цинізм, егоїзм. Такі риси недопустимі для випускників навчальних закладів з високими професійними компетентностями [15].

Виходячи з усього вищезазначеного, **основні завдання професійної педагогіки:**

- визначення професійно-значущих якостей особистості фахівця;
- обґрунтування цілей і змісту професійної освіти;
- визначення на цій основі принципів, методів, засобів і організаційних форм навчання, виховання і розвитку учнів і студентів.

Відзначимо, що методологічна характеристика педагогічних досліджень, для методології педагогіки проблема визначення специфіки і місця наукового пізнання на відміну від інших форм відображення дійсності – дуже складне питання інноваційного розвитку суспільства можливо забезпечити, лише сформувавши покоління людей, які мислять, і дують по-новому.

Науку визначають як сферу людської діяльності, функцією якої є вироблення і теоретична систематизація об'єктивних знань про дійсність. Діяльність у сфері науки – **наукове дослідження** – особлива форма процесу пізнання, таке систематичне і цілеспрямоване вивчення об'єктів, у якому використовуються засоби і методи наук і яке завершується формуванням знань про досліджувані об'єкти, що в кінцевому наслідку втілюються у відповідний рівень професійних компетентностей пізнання даної галузі діяльності.

Іншою формою пізнання – є пізнання **стихійно-емпіричне**. Нерідко у педагогіці ці два види пізнання – наукове і стихійно-емпіричне не розрізняють досить чітко, вважають, що педагог-практик, не ставлячи перед собою спеціальних наукових цілей і не використовуючи засобів

наукового пізнання, може знаходитися в положенні дослідника. Висловлюється або мається на увазі думка, що наукове знання можна одержати в процесі практичної педагогічної діяльності, не звертаючись до теоретичних міркувань, що педагогічна теорія чи ледве не “виростає” сама собою з практики. Проте, процес наукового пізнання – особливий процес [7].

У галузі педагогіки стихійно-емпіричне знання живе в народній педагогіці. Народна мудрість залишила нам безліч перевірених досвідом педагогічних порад у вигляді прислів'їв і приказок. У них відбиті визначені педагогічні закономірності.

Специфіка наукового пізнання на відміну від стихійно-емпіричного, складається насамперед у тім, що пізнавальну діяльність у науці здійснюють не всі, а спеціально підготовлені групи людей – науковці. Формою її здійснення і розвитку стає наукове дослідження.

Емпіричне знання, якщо воно включене у систему науки, втрачає свій стихійний характер. Якщо спостереження за своєю роботою або роботою інших педагог-практик здійснює цілеспрямовано і систематично, з наукових позицій, використовуючи визначені засоби наукового пізнання, він одержує емпіричний матеріал, який можна буде використовувати з метою теоретичного аналізу. Однак дослідник, що прагне всі теоретичні побудови виводити лише зі спостережень досвіду, прирікає себе на малопродуктивну працю, оскільки емпіричне пізнання не може саме по собі дати знання сутності [8].

Наукові дослідження в галузі педагогіки являють собою специфічний вид пізнавальної діяльності, у ході якої за допомогою різноманітних методів виявляються нові, колись невідомі сторони, відносини, грані досліджуваного об'єкта. При цьому головне завдання дослідження полягає у виявленні внутрішніх зв'язків і відносин, розкритті закономірностей і рушійних сил розвитку педагогічних процесів або явищ.

За своїм характером і змістом дослідження в галузі педагогіки розділяються на фундаментальної, прикладні й розробки.

Фундаментальні дослідження покликані розв'язувати завдання стратегічного характеру. Їх основними відмітними ознаками є:

- теоретична актуальність, що виражається у виявленні закономірностей, принципів або фактів, що мають принципово важливе значення;
- концептуальність, історизм, критичний аналіз науково неспроможних положень, використання методик, адекватних природі пізнавальних об'єктів дійсності, новизна і наукова вірогідність отриманих результатів.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПЕДАГОГІКИ, ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Однак головним критерієм фундаментального дослідження в галузі педагогіки є рішення перспективної задачі розвитку науки протягом найближчих 10 – 15 років, а також ті теоретичні висновки, що вносять серйозні зміни до логіки розвитку самої науки.

Основними ознаками **прикладних досліджень** є: наближеність їх до актуальних запитів практики, порівняльна обмеженість вибірки дослідження, оперативність у проведенні і впровадженні результатів та ін. Розв'язуючи оперативні завдання педагогіки, прикладні дослідження спираються на дослідження фундаментальних, котрі озброюють їх загальною орієнтацією в приватних проблемах, теоретичними і логічними знаннями, допомагають визначити найбільш раціональну методику дослідження. У свою чергу, прикладні дослідження дають коштовний матеріал для фундаментальних досліджень.

До **розробок** у педагогіці відносяться, як правило, методичні рекомендації з тих або інших питань навчання і виховання, інструкції, методичні засоби і посібники. Вони спираються на прикладні дослідження і передовий педагогічний досвід. Відмітними рисами розробок є: цілеспрямованість, конкретність, визначеність і порівняно невеликий обсяг. Детермінуючи діяльність викладачів, рекомендації в той же час надають їм можливості для творчості.

У науково-дослідній діяльності в галузі професійної педагогіки можна виділити мінімальний **перелік методологічних категорій** – це проблема, тема, актуальність, об'єкт дослідження, його предмет, мета, завдання, гіпотеза, наукова новизна, теоретична і практична значимість дослідження для науки і практики.

Проблема – це будь-яке психолого-педагогічне дослідження починається з визначення проблеми, що виділяється для спеціального вивчення. Ставлячи проблему, дослідник відповідає на запитання: “Що треба вивчити з того, що раніше не було вивчене?”.

Як правило, у професійній педагогіці дослідник йде, безпосередньо або опосередковано, від запитів практики, і, у кінцевому рахунку, рішення будь-якої наукової проблеми сприяє поліпшенню практичної діяльності. Але сам запит практики не є ще науковою проблемою. Він служить стимулом для пошуків наукових засобів рішення практичної задачі і тому припускає звертання до науки.

Щоб перевести практичну задачу на мову науки, співвіднести цю задачу з науковою проблематикою, необхідно врахувати всі

структурні ланки, що зв'язують науку з практикою, з їх конкретним змістом.

Одна практична задача може бути розв'язана на основі вивчення безлічі наукових проблем, і навпаки, результати рішення однієї наукової проблеми можуть сприяти рішенням безлічі практичних задач.

Тема. Проблема в її характерних рисах повинна знайти відображення в темі дослідження. Питання про те, як назвати наукову працю, аж ніяк не другорядне. Тема повинна, так чи інакше, відбивати рух від досягнутого наукою до невідомого, містити момент зіткнення старого знання з новим.

Актуальність. Варто розрізняти актуальність наукового напрямку в цілому, з одного боку, і актуальність самої теми всередині даного напрямку – з іншої. Актуальність напрямку, як правило, не має потреби у складній системі доказів. Інша справа – обґрунтування актуальності теми. Необхідно досить переконливо показати, що саме вона серед інших, деякі з яких уже досліджувалися, сама затребувана. При цьому в роботах теоретико-прикладного характеру, які мають нормативну частину важливо розрізняти практичну і наукову актуальність теми. Будь-яка проблема може бути вже розв'язана в науці, але не доведена до практики. У цьому випадку вона актуальна для практики, але не актуальна для науки і, отже, потрібно не починати ще одне дослідження, що дублює попереднє, а вжити заходів щодо впровадження того, що вже мається в науці.

Дослідження можна вважати актуальним лише в тому випадку, якщо актуальним є не лише даний науковий напрямок, але і сама тема у двох відносинах: її наукове рішення відповідає потребам практики та заповнює пробіл у науці, що в даний час не має у своєму розпорядженні наукові засоби для рішення цієї актуальної наукової задачі.

Об'єкт дослідження. Педагогічна дійсність нескінченно різноманітна. Учений же повинний одержати деякі кінцеві результати в її дослідженні. Якщо він не виділить об'єкт дослідження, на який спрямована його увага, головний, ключовий пункт, аспект або зв'язок, він може, образно кажучи “розпливитися думкою по древу”, піти відразу у всіх напрямках.

Об'єктом дослідження є вся сукупність зв'язків, відносин різних аспектів теорії і практики в галузі професійної педагогіки, що виступає джерелом необхідної для дослідника інформації. Об'єктом дослідження можуть бути педагогічний, учнівський або студентський колективи, система виховної роботи, навчально-

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПЕДАГОГІКИ, ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

виховний або навчальний процеси в професійно-технічних навчальних чи вищих навчальних закладах, викладання будь-якого курсу і т.д.

Предмет – це лише ті істотні зв'язки і відносини, що підлягають безпосередньому вивченню в даній роботі, вони є головним, визначальним для конкретної проблеми і теми. Таким чином, предмет дослідження є більш вузьким, чим його об'єкт. Іншими словами, об'єктом виступає те, що досліджується, а предметом – те, що в цьому об'єкті одержує наукового пояснення. Наприклад, предметом дослідження можуть бути конкретні соціально-педагогічні умови, форми, методи, прийоми, засоби, методики навчання, розвитку учнів, технології навчання і т.д.

Мета – закладена в самій назві обраної теми. Чітке уявлення мети дослідження сприяє цілеспрямованій діяльності дослідника, активізує його творчий потенціал. Мета – це запланований результат, що може бути конструктивним, тобто спрямованим на виготовлення продукту кращого, чим був раніш, або якщо це явище або процес – з вищими показниками якості.

Завдання. Мета дослідження досягається виконанням окремих конкретних дослідницьких дій, тобто має конкретизуватися у завданнях. Вони дають уявлення про те, на що саме буде спрямоване дослідження. Формулювання завдань робиться у формі перерахування (вивчити, описати, встановити, розробити, відібрати, проаналізувати, апробувати і т.п.). Звичайно, коло завдань дослідження залежить від можливостей самого дослідника, рівня його професійної підготовки і попереднього досвіду наукової праці, наявності часу і матеріально-технічного забезпечення.

Гіпотеза. Головним методологічним стрижнем будь-якого дослідження вважається гіпотеза. Вона є одним з методів розвитку наукового знання, а також структурним елементом педагогічної теорії. Гіпотеза може формулюватися як таке припущення, при якому на основі ряду чинників можна зробити висновок про існування об'єкта, про зв'язок між явищами або причини явища, при чому цей висновок не можна вважати цілком доведеним. Гіпотеза може формулюватися так, щоб з її змісту чітко проглядалися положення, що вимагають доказів і захисту [9].

Висновок. Отже, могутньою і заможною наша держава буде тільки тоді, коли її розвиток базуватиметься на системі безперервної освіти, а студенти – випускники навчальних закладів, здобуваючи якісну освіту, стануть справжніми

громадянами, патріотами своєї країни з високими професійними компетентностями своєї фахової кваліфікації на ринку праці де діє гостра конкуренція.

1. Андрушків Б., Кузьмін О. *Основи менеджменту*. – Львів. – 1995.

2. Вачевський М.В., Мадзігон В.М., Примаченко Н.М. *Основи економіки. Навчальний посібник*. – К.: Педагогічна думка. – 2007. – 612 с.

3. Вачевський М.В. *Підготовка учнів професійно-технічної освіти до сучасних умов маркетингової діяльності на підприємствах // Молодь і ринок*. – 2009. – №9(56). – С. 137 – 144.

4. Вачевський М.В. *Теоретико-методичні засади формування у майбутніх маркетологів професійної компетентності*. – К., Професіонал. – 2005. – 364 с.

5. Вишневецький О.І. *Теоретичні основи сучасної української педагогіки*. – Дрогобич "Коло". – 2006. – 608 с.

6. Єрмошенко М.М., Єрохін С.А., Стороженко О.А. *Менеджмент. Навчальний посібник*. – К.: НАУ. – 2006. – 656 с.

7. Жигір В.І. *Шляхи і напрями підготовки майбутніх менеджерів до педагогічної діяльності // Молодь і ринок*. – 2010. – №3 (62). – С. 48 – 52.

8. Жигір В.І. *Диференціація педагогіки, особливості становлення й розвитку професійної педагогіки // Молодь і ринок*. – 2010. – №4(63). – С. 69 – 73.

9. Жигір В.І., Чернета О.А. *Професійна педагогіка. Навчальний посібник*. – Донецьк. ТОВ "Юго-Восток, ЛТД", – 2010. – 231 с.

10. Камінецький Я.Г., Клим Б.І. *Організаційно-педагогічні засади управління підготовкою кваліфікованих робітничих кадрів в умовах ринку*. – Львів, – 2002. – 342 с.

11. Коломінський Н. *Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект)*. – К.: – 2000. – 286 с.

12. Лікарчук І. *Професійно-технічна освіта України: історичний шлях і перспективи*. – К.: – 1999. – 288 с.

13. Ніколаєнко С.М. *Управління якістю вищої освіти: теорія, аналіз і тенденції розвитку. Монографія*. – К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2007. – 519 с.

14. Пантюк М.П., Пантюк Т.І. *Опорні схеми з педагогіки. Дидактика. Ключові поняття та терміни*. Дрогобич. – 2007. – 88 с.

15. Примаченко Н.М. *Маркетингова культура в підприємстві. Навчальний посібник*. – К.: Центр навчальної літератури. 2005. – С. 11 – 12.

16. Ромащенко І.В. *Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з маркетингу сфери управління у процесі вивчення фахових дисциплін. Монографія*. – Дрогобич. – 2010. – 197 с.

17. Сліпчишин Л.В. *Психолого-педагогічні основи впровадження сучасних підходів до навчання у ПТНЗ*. – Львів "Сполом", 2008. – С. 8 – 9.

Стаття надійшла до редакції 10.06.2010